

УДК 811.111'42

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ТЕРМІНІВ-СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ)**

Павельєва Анна Костянтинівна

к. філол. н., доцент, доцент кафедри
германської філології та перекладу,

Губар Надія Миколаївна

магістрантка гуманітарного факультету
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

Анотація: у статті розглядаються прості, складні та багатокomпонентні терміни нафтогазової галузі, побудовані за структурними моделями «іменник + іменник» (N +N), «прикметник + іменник» (A+N), «прикметник + іменник + іменник» (A+N+N), «іменник + прикметник + іменник» (N+A+N) та «іменник + іменник + іменник» (N+N+N).

Ключові слова: термін, термінологічна одиниця, терміносполука, структурна модель, іменник, прикметник.

Сьогодні нафтогазова промисловість відіграє важливу роль у формуванні економіки не тільки нашої країни, а й багатьох держав світу. Завдяки нафтогазовій галузі розвивається міжнародна співпраця [1]. Відтак перекладознавча література також завжди поповнюється новими дослідженнями та публікаціями, тому як для перекладачів-практиків, так і для теоретиків перекладознавства та лінгвістів практичний аналіз термінологічних одиниць науково-технічної літератури стане у нагоді.

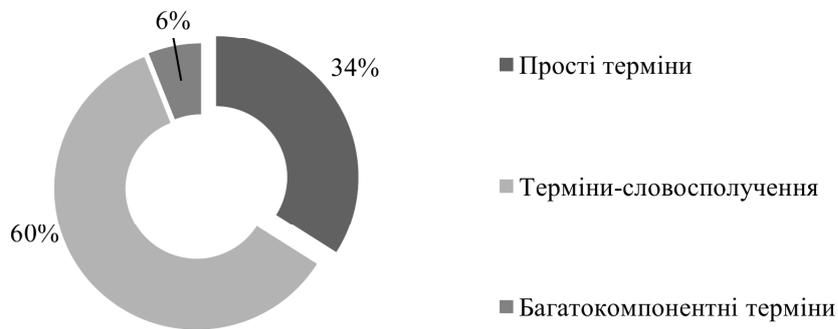
Для нашого подальшого практичного аналізу ми виокремили 110 термінів, які розділили на:

1. Прості терміни (терміни-слова), які складаються із одного компонента. Провівши аналіз компонентів виокремлених термінів, ми встановили, що 36 зі 110 термінологічних одиниць належать до цього типу, що становить 34%. Наприклад: *baffle* (перегородка), *driller* (бурильник), *fraction* (фракція), *geochemist* (геохімік), *limestone* (вапняк), *racker* (гідравлічна манжета), *choke* (дроссель), *pumping* (перекачування), *seal* (ушільнення), *subsurface* (надра), *truck* (автоцистерна), *valve* (кран) тощо.

2. Складні терміни або терміни-словосполучення, які складаються з двох слів. Вони можуть бути написані разом, через дефіс або окремо. Саме термінів цього типу ми нарахували найбільше у нашому тексті: 67 одиниць зі 110 (60%). Наприклад: *seismic energy* (енергія сейсмічних хвиль), *storage capacity* (місткість резервуара), *roughneck* (помічник бурильника), *underground formation* (підземний пласт), *saddle reef* (пластова жила, що має форму антикліналі), *producing interval* (продуктивний інтервал), *sedimentary rock* (осадова порода), *well completion* (завершення свердловини), *fossil water* (горючі корисні копалини), *electrostatic force* (електростатична сила), *organic compound* (органічна сполука) тощо.

3. Багатокомпонентні терміни, які складаються із декількох компонентів (такі терміни можуть бути три-, чотири- і більше компонентними). У досліджуваному тексті нафтогазового спрямування, ми виокремили 7 термінологічних одиниць такого типу, що становить 6% від всієї термінології (рис. 1). До них відносимо: *well production rating* (продуктивність свердловини), *production drilling equipment* (видобувне бурове устаткування), *absorbent formation rock* (порода, що поглинає промивну рідину), *fluid flow equation* (рівняння потоку флюїдів), *open hole completion* (завершення свердловини з відкритим забоем), *hydrostatic formation pressure* (гідростатичний пластовий тиск) та *wellhead static pressure* (статичний тиск у гирлі свердловини).

Процентний аналіз використаних термінів за будовою

Рис. 1. Процентний аналіз термінів за будовою.

Отже, під час структурного аналізу термінів нафтогазової галузі ми виявили, що терміни-словосполучення (двокомпонентні терміни) переважають над іншими видами. Терміни-словосполучення можуть дуже точно передати необхідний зміст і контекст, тому мають цілий ряд переваг над простими термінами, що складаються лише з одного компоненту, а точність – це одна з необхідних вимог до термінологічних одиниць [2]. На відміну від три-, чотири- і більше компонентних термінів, двокомпонентні можуть стисло та чітко дефінувати необхідне значення. Однак інколи, щоб передати повну характеристику предмета та обсяг поняття необхідно використати три-, чотири- і більше компонентні терміни.

Під час нашого дослідження ми виокремили 110 термінів та проаналізували їх структуру за найбільш вживаними структурними моделями термінів-словосполучень: «іменник + іменник», «прикметник (дієприкметник) + іменник», «іменник + іменник + іменник», «прикметник (дієприкметник) + іменник + іменник» тощо.

Для досягнення найкращого результату своєї роботи, а саме адекватного перекладу, перекладачеві необхідно правильно розпізнавати частини мови у компонентах складених термінів, а перед початком виконання перекладу важливо проаналізувати текст-оригінал на наявність різноманітних

структурних моделей [3].

Для аналізу було виділено 74 терміни із 110, які складаються з двох та більше компонентів. Як зазначалося вище, загалом у науково-технічних текстах нафтогазової галузі переважають двокомпонентні терміни [4]. У більшості випадків вони утворюються за двома структурними моделями: «іменник + іменник» (N+N) та «прикметник + іменник» (A+N), до складу якої також відносять такі структурні моделі, як «дієприкметник теперішнього часу + іменник» (Ving+N) та «дієприкметник минулого часу + іменник» (Ved+N).

Трикомпонентні терміни у нафтогазових текстах зазвичай представлені такими структурними моделями: «прикметник + іменник + іменник» (A+N+N), «іменник + прикметник + іменник» (N+A+N), а також «іменник + іменник + іменник» (N+N+N).

Провівши структурно-семантичний аналіз багатоконпонентних термінів, ми дійшли наступних висновків:

1) Найбільше з представлених двокомпонентних термінів утворено за структурною моделлю «іменник + іменник» (N +N), а саме 36 терміноодиниць з 74, що становить 48,6% від кількості термінів-словосполучень в цілому. Наприклад: *drill motor* (буровий двигун), *assembly lines* (лінія збору), *wellhead* (гурло свердловини), *gas cap* (газова шапка), *well completion* (завершення свердловини), *orifice meter* (вимірювач діафрагми), *mud rock* (грязьова порода), *recovey factor* (коефіцієнт нафтовіддачі) тощо. Такі словосполучення можуть також включати в себе прийменник: *force of gravity* (сила земного тяжіння).

2) За допомогою моделі «прикметник + іменник» було утворено 31 терміноодиницю, що становить 41,89%. Така модель будується наступним чином: до іменника, що означає родове поняття, додають прикметник, який конкретизує його значення. Наприклад, *electrostatic force* (електростатична сила), *organic compound* (органічна сполука), *artificial lift* (механізований видобуток), *conventional well* (звичайна свердловина), *geological period* (геологічний період), *raw materials* (сировина), *volatile compound* (летка сполука) тощо. Різновидами цієї структурної моделі є такі: «дієприкметник минулого

часу + іменник» (Ved+N) та «дієприкметник теперішнього часу + іменник» (Ving+N). У таких випадках дієприкметник виступає прикметником. У обраних нами текстах було виділено 8 випадків моделі Ving+N (10,8%) та 2 випадки моделі Ved+N (2,7%): *drilling rig* (бурова установка), *filtering system* (система просіювання), *flowing water* (потоки води), *petroleum-producing area* (зона видобування нафти), *lifting equipment* (спуско-підіймальне обладнання), *producing allowables* (нафтова квота), *producing interval* (продуктивний інтервал), *swirling motion* (вихровий рух), *wide-packed system* (нецільно укладена система), *welded steel* (зварна сталь).

3) Кількість трикомпонентних термінів-словосполучень структурної моделі «прикметник + іменник + іменник» (A+N+N) складає 3 випадки або 4,05% всієї термінології даного тексту. Від загальної кількості багатокомпонентних термінів це дорівнює 42,8%. У даній моделі прикметник виступає конкретизатором двох наступних іменників, наприклад: *absorbent formation rock* (порода, що поглинає промивну рідину), *hydrostatic formation pressure* (гідростатичний пластовий тиск), *open hole completion* (завершення свердловин з відкритим забоєм).

4) Структурна модель «іменник + прикметник + іменник» (N+A+N) присутня у кількості 2 одиниць (1,35% від усієї термінології та 28,5% від багатокомпонентної). У даній моделі прикметник максимально конкретизує, уточнює терміни-іменники, які являють собою основну семантичну цілісність поняття. Якщо усунути прикметник, терміносполука втрачає свою абсолютну точність або може перестати бути терміном. Наприклад: *production drilling equipment* (видобувне бурове устаткування) та *wellhead static pressure* (статичний тиск у гирлі).

5) Кількість словосполучень типу «іменник + іменник + іменник» (N+N+N) становить також 2 одиниці (2,7% усієї термінології). У такій моделі перший іменник уточнює середній компонент, а останній, у свою чергу, позначає категорію об'єкта, на який спрямовано семантичний вплив попередніх одиниць, наприклад: *well production system* (продуктивність свердловини) та

fluid flow equation (рівняння потоку флюїдів).

На діаграмі (рис. 2) наведено результат аналізу структурних моделей термінології англійського тексту нафтогазової галузі:

Рис. 2. Структурні моделі багатоконпонентних термінів

Отже, перекладачу надзвичайно важливо уміти розпізнавати термінологічні одиниці з декількома компонентами, а також розуміти значення усіх його складових частин.

Отже, нами був проведений лінгвістичний аналіз та характеристика структурних моделей термінів-словосполучень науково-технічних текстів нафтогазової галузі. Ми дослідили та виявили найбільш продуктивні та широко вживані моделі на базі науково-технічного тексту нафтогазової галузі англійською мовою та провели структурний аналіз, який показав, що за кількісним складом найпродуктивнішими визначено двоконпонентні терміни за моделлю «іменник + іменник».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дорошенко С. М. Специфіка структури галузевих терміносистем (на прикладі української термінології нафтогазової промисловості). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Львів. Проблеми української термінології 2016. № 842. С. 55 – 58.

2. Каткова С. В. Особенности перевода технических терминов с английского языка на русский (на материале терминологии нефтегазовой отрасли). *Многоязычие в образовательном пространстве*. 2015. № 1 (6). С. 262–267.

3. Коваленко А. Я. *Общий курс научно-технического перевода: Пособие по переводу с англ. языка на рус.* Киев: «Фирма «ИНКОС», 2009. 320 с.

4. Павельєва А.К., Губар Н.М. Термін в системі науково-технічної термінології. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»*: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 174 – 177.

5. Попцова Е. Н. Особенности перевода терминов нефтегазовой отрасли (на материале английского и русского языков). *Международный журнал гуманитарных и естественных наук*. 2017. № 1. С. 74 – 77.